

Mária Nagranová

Nové trendy vo vyučovaní náboženskej výchovy na Slovensku

Scientific Bulletin of Chełm - Section of Pedagogy nr 1, 36-41

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

NOVÉ TRENDY VO VYUČOVANÍ NÁBOŽENSKEJ VÝCHOVY NA SLOVENSKU

MÁRIA NAGRANOVÁ

Katolícka univerzita v Ružomberku

ABSTRAKT: Príspevok predstavuje reformné zmeny v koncepcii výchovy a vzdelávania v predmete katolíckeho náboženstva/náboženská výchova na Slovensku. Objasňuje Kurikulum predmetu, poukazuje na medzipredmetové vzťahy a na celistvú výchovu žiaka so zameraním na zvyšovanie jeho kompetencií.

KLÚČOVÉ SLOVÁ: reforma, kurikulum predmetu, kompetencie žiaka

Každá krajina dbá na to, aby zabezpečila kvalitné vzdelávanie, ktoré by prispelo k rozvoju osobnosti človeka, zvlášť mladého. Správanie človeka a spoločnosti vôbec je poznačené neustálymi zmenami. V čase globalizácie, rastúcej multikultúrnej spoločnosti a čoraz rýchlejšieho vývoja informačných technológií je nutná zmena aj v edukácii, nevynímajúc edukáciu náboženskú. Zmeny vo vyučovaní náboženstva priniesla so sebou prebiehajúca reforma školstva na Slovensku¹. Zmenená bola štruktúra učebných osnov a bolo schválené nové kurikulum predmetu katolíckeho náboženstva/náboženská výchova. Schválené osnovy stanovujú nové vzdelávacie ciele, ktoré vyžadujú aj nový postup ich dosahovania.

Opodstatnenie školskej reformy

Reforma školstva na Slovensku prebieha na základe školského zákona č. 245/2008 Z.z. o výchove a vzdelávaní. Jej ťažiskom je dôsledné prebudovanie obsahu vzdelávania tak, aby zodpovedal skutočným potrebám žiakov a rešpektoval moderné vzdelávacie trendy na

¹Por. Reforma školstva na Slovensku prebieha na základe školského zákona č. 245/2008 Z.z. o výchove a vzdelávaní.

všetkých typoch škôl. Obsah učiva navrhuje rozdeliť na základné – povinné učivo, ktorého časová dotácia je zredukovaná na 70% a doplnkové (disponibilné) učivo na 30%².

Reforma reaguje na potreby doby a hľadá optimálne riešenia v súlade so zmenami v spoločnosti. Reforma priniesla zmeny aj vo vyučovaní náboženstva a v celkovom v chápaní katechézy³. Zmenená bola štruktúra učebných osnov a bolo navrhnuté nové školské kurikulum predmetu katolíckeho náboženstva/náboženská výchova. Vplyvom narastajúceho množstva informácií začal byť predchádzajúci vzdelávací systém nevyhovujúci. Vzdelávanie na Slovensku pred školskou reformou bolo veľmi encyklopedické a za dôležité sa pokladalo všetko.

Bolo nutné, aby zmeny v spoločnosti začala akceptovať aj škola a aby na ne aj patrične reagovala. Prvá zmena sa týka obsahu vzdelávania. V prvom rade je nutné selektovať to, čo musia vedieť všetci, čo spoločnosť považuje v tejto dobe za štandard – takéto učivo tvorí štátny vzdelávací program – tzv. rámec. Rámcový vzdelávací program určuje pravidlá pre tvorbu školského vzdelávacieho programu, ktorý sa tvorí na konkrétnej škole, pre ktorú sa stáva záväzným. Školský vzdelávací program sa stáva verejným dokumentom, na ktorom sa majú podieľať škola (pedagógovia), rodičia a miestna komunita. Ďalšie učivo – disponibilné, má škola tvoriť na základe svojej profilácie, ktorá by mala byť jasná už počas tvorby školského vzdelávacieho programu⁴. Správne pochopená reforma školstva by mala prispieť nielen k zvýšeniu vzdelanostnej úrovne absolventov, ale aj k zvýšeniu vzdelanostnej úrovne celej spoločnosti.

Cieľ obsahovej reformy

Cieľom obsahovej reformy je príprava absolventa školy pre život. To si vyžaduje zosúladenie školského vzdelávania s reálnym životom tak, aby absolvent bol spôsobilý komunikovať, analyzovať problémy, tvorivo ich riešiť, vyhľadávať informácie a vedieť s nimi pracovať, spolupracovať v tíme.

Kľúčovým prvkom v školskom systéme je učiteľ a jeho pedagogické majstrovstvo získané praxou a permanentným vzdelávaním⁵. Otvorenosť školského systému si vyžaduje zmenu pozície školy. Úlohou školy je rozšíriť svoju funkciu – má sa stať centrom vzdelávania

² Por. J. Hurajtová i in., *Koordinácia tvorby kurikula predmetu náboženstvo/náboženská výchova pre základné a stredné školy*, Spišská Nová Ves 2008, s. 8.

³ Por. *Kurikulum predmetu náboženstvo/náboženská výchova*, Spišská Nová Ves 2010, s. 11.

⁴ Por. J. Hurajtová, *Reforma školstva*, „Katolícky učiteľ“ 2008-09 nr 1-2, s. 10.

⁵ Por. D. Mikulová, *Druhá etapa reformy slovenského školstva alebo skončil sa čas vizionárov a nastal čas praktickej realizácie*, w: *Koordinácia tvorby kurikula predmetu náboženstvo/náboženská výchova pre základné a stredné školy*, Spišská Nová Ves 2008, s. 6 .

a spoločenského diana v miestnej komunite. Je potrebné, aby škola vytvorila partnerstvo s rodinou (prvotnou edukačnou ustanovitzňou) a miestnou komunitou v sídle školy. Vytváranie partnerstva je predpokladom otvoreného vzdelávacieho prostredia⁶.

Podstata a ciele školského vyučovania náboženstva

Škola je prostredie, v ktorom sa mladí ľudia nielen vzdelávajú, ale aj vychovávajú. Prostredníctvom vyučovania náboženstva v škole ponúka Cirkev spoločnosti svoju špecifickú službu. Uvedomuje si, že na jednej strane „*sprítomňuje evanjelium v osobnom procese systematickej a kritickej asimilácie kultúry, a na druhej strane jej činnosť je súčasťou výchovno-vzdelávacieho systému a procesu v škole*“⁷. Školské vyučovanie náboženstva má svoj vlastný charakter, preniká do prostredia kultúry a vstupuje do vzťahu s ostatným poznaním. Žiaci prostredníctvom tohto predmetu prenikajú do hĺbky evanjeliového posolstva a v jeho svetle sa usilujú harmonizovať kultúru svojho správania so životom viery. Vyučovanie náboženstva v škole chápané ako originálna služba slova, nemožno stotožňovať s katechézou. Aj keď niektoré ich spoločné prvky sa navzájom prelínajú a dopĺňajú, predsa špecifická forma pôsobenia v školskom prostredí má svoje určité odlišnosti (por. VDK 73).

V minulosti jedným z hlavných a dôležitých cieľov vyučovania náboženstva bolo intelektuálne osvojovanie si právd viery. V súčasnosti sa ciele vyučovania náboženstva v škole chápu ako súbor činností, ktoré ovplyvňujú celkový rozvoj osobnosti človeka. Od memorizovania a katechizmového vyučovania formou otázok a odpovedí sa prechádza ku kompetenčnému vyučovaniu. Cieľom školského vyučovania náboženstva je nielen naučiť žiaka poznať obsah kresťanského posolstva, ale splniť sústavu cieľov, ktoré pomôžu žiakovi okrem kognitívnej roviny prežívať v rovine afektívnej duchovný rozmer života. Žiaci majú možnosť osvojiť si kresťanskú hodnotovú orientáciu a učia sa zaujímať správne ľudské a kresťanské postoje v praktickom živote. V psychomotorickej rovine ciele pomáhajú žiakovi osvojiť si základné náboženské návyky a zručnosti⁸. Vzdelávať ciele stanovené v nových učebných osnovách predmetu katolícke náboženstvo/náboženská výchova, vyžadujú aj nový postup ich dosahovania.

⁶ Por. I. Turek, *Inovácie v didaktike*, Bratislava 2005, s. 6-7.

⁷ J. Škantár, *Školské vyučovanie náboženstva – skutočnosť a perspektíva*, „Katolícky učiteľ“ 2006 nr 10, s. 12.

⁸ Por. tamže.

Kurikulum predmetu náboženstvo/náboženská výchova

Kurikulum predmetu náboženstvo/náboženská výchova pre základné školy, stredné školy, štvorročné gymnázia a osemročné gymnázia, dvojročné nadstavbové stredné školy bolo schválené Konferenciou biskupov Slovenska dňa 28. 10. 2010. Kurikulum predložila Katolícka cirkev v súlade s listinou ľudských práv, Ústavou Slovenskej republiky a na základe zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou Stolicou o katolíckej výchove a vzdelávaní⁹.

V kurikule školského vyučovania náboženstva sú uplatnené princípy náboženskej pedagogiky, ktoré sú v súlade s požiadavkami na školské vyučovanie katolíckeho náboženstva. V projekte nového kurikula predmetu katolíckeho náboženstva sú uplatnené princípy celistvosti, náboženstvo-didaktickej hermeneutiky, princíp streda, práce s kresťanskými symbolmi a princíp opakovanosti (špirálový)¹⁰. Lineárna štruktúra učebných osnov, ktorá vychádzala z predpokladu, že prvé ohlasovanie detí prebieha v rodine, bola nahradená špirálovitým usporiadaním obsahu učiva. Takéto usporiadanie umožňuje prehĺbenie učiva v každom ročníku vždy na náročnejšej úrovni. S pribúdajúcim vekom je žiak konfrontovaný s novými situáciami, upevňuje a prehľbuje pravdy a postupne sa učí aplikovať náboženské pravdy vo svojom osobnom živote. Obsah učiva lineárnych oblastí je rozdelený do troch rozmerov:

- *trojičný rozmer* - spoznávanie Trojjediného Boha prostredníctvom Svätého písma, Tradície a učenia Cirkvi;
- *kristocentrický rozmer* – vykupiteľské dielo Ježiša Krista;
- *rozmer spoločenstva* – dejiny Cirkvi, dejiny človeka a ľudstva, poslanie človeka v ľudskej spoločnosti a v spoločenstve Božieho ľudu.

Tieto oblasti sa prehľbujú a rozširujú v špirále tvorenej trinástimi úrovňami. Učivo sa tak postupne rozvíja a rozvíja primerane veku žiakov¹¹.

Ciele predmetu sú navrhované tak, aby sa spolupodieľali na tvorbe a následnom rozvíjaní kľúčových kompetencií žiakov. Integrovanie žiaka do procesu učenia má byť založené na skúsenosti a životných situáciách. Dôraz sa kladie na autonómne správanie žiaka a výchovu ku kritickému mysleniu, ktoré rozvíja u žiaka kľúčové kompetencie pre život.

⁹ Por. *Kurikulum predmetu...*, dz. cyt., s. 11.

¹⁰ Por. tamže, s. 11-12.

¹¹ Por. tamže, s. 13-14.

Stanovenie výchovno-vzdelávacieho obsahu

Základnou otázkou je stanovenie výchovno-vzdelávacieho obsahu na úrovni centrálnej aj na úrovni školskej. Obsah vzdelávania určuje, aký bude celkový vzdelávací profil absolventa (konkrétneho stupňa a typu školy). Pohľad na obsah vzdelávania sa mení s pozíciou a úlohou školy v spoločnosti. Škola musí reagovať na potreby a požiadavky doby a spoločnosti. Každá zmena spoločnosti požaduje zmenu obsahu vzdelávania. Úspešnosť vzdelávania závisí od splnenia štyroch základných typov učenia:

- učiť sa poznávať (ťažiť zo vzdelávacích príležitostí počas celého života),
- učiť sa konať (osvojiť si profesijné zručnosti, v širšom zmysle kompetencie vyrovnávať sa s rôznymi situáciami a pracovať v tíme, konať v podmienkach rôznych sociálnych a pracovných činností),
- učiť sa spoločne žiť (prijímať vzájomnú závislosť, učiť sa zvládať konflikty),
- učiť sa byť (rozvíjať osobnostný potenciál, učiť sa konať podľa samostatného úsudku a v rámci osobnej zodpovednosti)¹².

Kompetencie

Výchovno-vzdelávací proces v predchádzajúcich učebných osnovách bol zameraný na učiteľa a nedosahoval stanovené ciele na osvojovanie kľúčových kompetencií žiakov. Nové učebné osnovy kladú dôraz práve na žiaka a rozvoj jeho kompetencií. Náboženská výchova sa tak stáva výchovou vo vzťahu zodpovednosti voči Bohu, sebe i celej spoločnosti. Zároveň vyzdvihuje citlivý a ľudský prístup k mladému človeku. Štruktúra učebných osnov sa zmenila z lineárnej na špirálovú, t.z. že učivo sa v nasledujúcich ročníkoch stále prehĺbuje na náročnejšej úrovni.

Nové kurikulum rozvíja u žiaka kľúčové kompetencie pre život: kompetencie k učeniu sa, kompetencie k riešeniu problémov, komunikačné kompetencie, občianske kompetencie, pracovné kompetencie, kultúrne kompetencie, sociálne a interpersonálne kompetencie a existenciálne kompetencie. Efektívne osvojovanie si jednotlivých kompetencií vyžaduje aktívne zapojenie žiaka do procesu učenia sa. Tento proces sa zakladá na skúsenosti a zároveň je prepojený so životom.

¹² D. Orbánová, *Výber obsahu vzdelávania ako aktuálny problém súčasnosti*, Bratislava 2006, s. 7. Zob. P. Mazur, *Podstawy pedagogiki pastoralnej*, Kraków 2011, s. 369-418.

Záver

Náboženská edukácia má za cieľ pripraviť a aktivizovať žiakov na život v spoločnosti, ktorá môže rásť len aktivitou uvedomelých a zodpovedných občanov s vysokým morálnym kreditom. Ponúkané formy a metódy práce vyplývajú zo vzdelávacích a výchovných potrieb žiakov, primerane ich veku a životným skúsenostiam. Dôležitým prostriedkom na realizáciu edukačného procesu sú vyučovacie metódy – stratégie, spôsoby, postupy práce učiteľa, ktoré pri rešpektovaní vývoja poznávacích procesov, didaktických zásad a stanoveného vyučovacieho cieľa umožňujú žiakom osvojovať si získané vedomosti, zručnosti a návyky.

Vzdelávanie sa v súčasnej dobe stáva celoživotnou potrebou, cestou ku skvalitňovaniu práce, k plnohodnotnému životu. Reforma vychádza z princípu zohľadňovania vzdelávacích potrieb a vytvorenia slobodnej voľby vzdelávacej cesty jednotlivca. Redukciou obsahu vzdelávania je možné, aby učiteľ vytvoril priestor individuálneho prístupu k jednotlivým žiakom podľa ich potrieb.

NEW TRENDS IN TEACHING RELIGION IN SLOVAKIA

MÁRIA NAGRANOVÁ

ABSTRACT: The article introduces reform changes in the concept of education in the school subject – Catholic religion/religion in Slovakia. It clarifies the subject curriculum and refers to the cross-curricular connections and to holistic student's education focusing on improving his skills.

KEY WORDS: reform, curriculum subject, student's qualifications